

Macrofaunanieuws 38 oktober/november 2003

Twee nieuwe beesten een Simuliidae artikel, een bloedzuigercursus en een aantal leuke links vullen deze nieuwsbrief.

Veel leesplezier!

Ontdekking larve van *Tanytarsus signatus* in Nederland

Door Hub Cuppen

Tijdens determinatiewerkzaamheden voor diverse waterschappen werd een *Tanytarsus*larve gevonden, die niet inpasbaar was in de larventabel van Moller Pillot en Goodeeris (2001). De eerste exemplaren werden in 2001 gevonden in het Blauwe Meer in Drenthe, een oligotrofe plas. Deze larven heb ik opgestuurd naar Henk Moller en deze bevestigde dat het om een onbeschreven soort ging.

In 2003 kwam ik dezelfde larve tegen in een ven in Twente, de Bovendinkel bij Oldenzaal en enkele zure sprengbecken op de Veluwe bij Heerde. Op de laatste vindplaats werd ook een praepop en een exuvium gevonden. Determinatie van dit exuvium wees uit dat het hier om *Tanytarsus signatus* handelde.

Dit is de enige vertegenwoordiger van de *Tanytarsus* gr. *signatus* in Nederland. Hieronder is de wetenschappelijke beschrijving van deze soort opgenomen en is tevens de matrixtabel uit de larventabel van Moller Pillot en Goodeeris aangevuld voor deze soort. Hierbij zijn ook enkele nieuwe kenmerken opgenomen, waarvan er één uniek is voor deze soort. Dit betreft het tweede antennelid, waarvan de sclerotisering aan de basis kort onderbroken is. Ook in het derde stadium is de larve van *T. signatus* eenvoudig aan dit kenmerk te herkennen. Het tweede antennelid is in verhouding tot de andere beschreven Nederlandse soorten bovendien zeer lang en maar voor circa tweederde deel gesclerotiseerd. Dit kenmerk was tot nu toe alleen van de groep *Tanytarsus* gr. *eminulus* bekend. Verder is de clypeushaar S3 vertakt, een kenmerk dat tot nu toe alleen bekend was van de groep *T. gr. pallidicornis*. Ook de antennesokkel (dorsaal bekijken) is zeer apart en aan de binnenzijde uitgetrokken in een korte, brede, stompe punt. Aan deze unieke combinatie van kenmerken is deze larve eenvoudig te herkennen.

Tanytarsus signatus van der Wulp

Description larva fourth instar

Cuppen 2003

Body

About 15 anal claws all normal. No tubules on the 10th segment, outer corners slightly hooked. Anal tubules longer than wide and supra-anal setae slightly shorter than the anal tubules.

Head

The frontal apotome is pale, gula pale and the S3 is branched.

Antenna

The antenna stands on a tall pedestal with a short, broad distal projection and consists of 5 segments. The basal segment is longer than the flagellum. Segment 1 about 2 x as long as segment 2. Segment 2 cylindrical and sclerotized for about 2/3 of its length. The sclerotization on the basis of segment 2 is shortly interrupted. Lauterborn organs + pedicel 3.4 x as long as segments 3 - 5 combined. The base of the pedicel of the lauterborn organs not sclerotized.

Ratio antenne 1/antenne 2 = 1,7-2,1 (n = 6).

Ratio length lauterborn organs/antenne 3-5 = 3,1-3,8 (n = 6).

Mentum

The mentum has a notched median tooth and 5 pairs of lateral teeth. The ventromental plates are close together medially and a little wider than the mentum.

SI is a comb and labral lamellae a single plate with numerous apical teeth. The pecten epipharyngis consists of 3 smooth plates with distal teeth. The premandible has 3 teeth.

Mandible

The mandible with 1 dorsal tooth, 1 apical tooth and 3 inner teeth. The pecten mandibularis is present and seta interna with branches (Wiederholm, 1983).

Differential characteristics

T. signatus can be separated from the other *Tanytarsus* species by the short, broad projection on the inner side of the pedestal and the second antennal segment which is relative long and sclerotized for 2/3 of its length. The sclerotation on the base of antennae 2 is shortly interrupted, which is an unique diagnostic character for this species. This character is also visible in the third instar larva. The branched S3 is a character, which only is shared with *Tanytarsus* gr. *pallidicornis* (Moller Pillot and Gooderis, 2001).

Matrixtabel diagnostische kenmerken *Tanytarsus signatus*

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	klaauw	tandjes	an. pap.	spoor	d.t.m.	S3	sa.s	a.2	steel	LO/a.3-5	basis a.2	a.1/a.2
<i>Tanytarsus signatus</i>	-	-	-	+	1	+	-	-	-	3,1-3,8	+	1,7-2,1
										(n = 6)		(n = 6)

1 tm 10 zie Matrixtabel Moller Pillot en Gooderis 2001

11) Sclerotisering basis antennae 2 kort onderbroken = +; - = sclerotisering niet onderbroken.

12) De verhouding van de lengte van antennelid 1 tot antennelid 2.

Rhynchelmis tetratheca nieuw voor Nederland

In Drenthe werden op 21 mei 2002 diverse exemplaren gevonden van de worm *Rhynchelmis tetratheca*. Deze soort is wat kleiner dan de nauwverwante soort *Rhynchelmis limosella*. De chaetae van *R. limosella* hebben een stompe top, terwijl bij *R. tetratheca* een klein neventandje aanwezig is. Een korte beschrijving van de soort is te vinden in Timm (1999).

De larven werden verzameld door Janneke spin (Waterschap Reest en Wieden) in een droogvallende sloot bij Vledders (coördinaten 215,63/518,57). Minder algemene begeleidende soorten waren de waterkever *Hydrochara caraboides* en de watermijten *Arrenurus mediorotundatus* en *Tiphys latipes*.

Literatuur

Moller Pillot H.K.M. en B.R. Goodeeris, 2001. Identificatiesleutel voor *Tanytarsus* larven van Nederland en België.

Timm, T., 1999. A guide to the Estonian Annelida. Estonian Academy Publishers, Tallinn.

Simuliidae

Tjeerd-Harm van den Hoek

Veel mensen zijn niet op de hoogte dat we de resultaten van de Simuliidae cursus hebben gepresenteerd op een meeting van de British Simuliid Group in 2001. We hebben dit gepubliceerd in het bulletin van bovengenoemde groep 'Simuliidae in The Netherlands : first results gathered during an identification course'. British Simuliid Group Bulletin No.18, p7-10. De publicatie bevat o.m. een lijst van aangetroffen soorten voor Nederland (waarschijnlijk zijn er in tussen nieuwe soorten gevonden). Omdat dit bulletin niet erg bekend is wil ik wel een kopie van het betreffende nummer sturen. Een mailtje is genoeg.

e-mail to tjeerd-harm.vandenhoeck@wur.nl

Determinatiecursus Hirudinea 2004

Tjeerd-Harm van den Hoek
Rink Wiggers

Alterra – Centrum voor Ecosystemen, team zoetwaterecosystemen

In het voorjaar 2004 organiseren we een tweedaagse determinatiecursus voor Hirudinea. We hebben Dr. Clemens Grosser (Leipzig) en Gerard van der Velde (Nijmegen) bereid gevonden om de cursus te geven. Ook Menno Soes zal een bijdrage leveren. Sinds de publicatie van *Sußwasserfuna von Mitteleuropa* (Band 6/2) door Neseemann & Neubert in 1999 hebben de gebruikte morfologische kenmerken veel vragen opgeleverd. Ook zijn in Nederland de afgelopen jaren nieuwe en onbekende taxa aangetroffen. Des te meer reden om deel te nemen aan deze cursus.

Voor de cursus wordt, in zoverre mogelijk, referentiemateriaal van Clemens Grosser ter beschikking gesteld die je na de cursus kan gebruiken voor je eigen referentiecollectie. Ook kan je eigen materiaal meenemen ter beoordeling. Informatie over de cursus vind je hieronder. Ook kan je een van ons bellen /mailen voor nadere informatie.

Je kan je opgeven door middel van het verzenden, faxen of mailen van het onderstaande opgaveformulier. Er is een beperkt aantal plaatsen beschikbaar, zodat tijdige opgave gewenst is. Na afloop van de cursus wordt een factuur verzonden. Opgave verplicht tot betaling / deelname, ook bij afwezigheid. Bij onvoldoende deelnemers zal de cursus niet doorgaan. Je zal dan hiervan op de hoogte worden gesteld.

Ken je collega's of mensen in je omgeving die mogelijk geïnteresseerd zijn maar nog niet bekend zijn met de determinatiecursussen van het team zoetwaterecosystemen – Alterra of deze macrofaunanieuwsmail niet ontvangen: zou je deze informatie aan hun willen doorgeven? Alvast dank!

Nadere mededelingen over de locatie, route beschrijving en overigen worden toegezonden na opgave.

Data : 26 en 27 februari 2004

Plaats : Conferentiecentrum 'Landgoed Holthurnse Hof', Berg en Dal

Programma : De cursus bestaat uit de volgende onderdelen:
1ste dag : introductie, anatomie & morfologie, taxonomie & systematiek, biologie, determinatie referentiemateriaal, recent onderzoek
2de dag : ecologie, verspreiding, determinatie eigen en referentiemateriaal

Materiaal : stereomicroscoop / binoculair en prepareermateriaal zelf meebrengen, er is ruim
gelegenheid voor het bewerken van eigen materiaal.

Cursusleiding : Dr. Clemens Grosser / Dr. Gerard van der Velde

Voertaal : Duits / Engels

Kosten : 495,= inclusief, koffie, thee, lunches, diner en één overnachting.

Informatie : Tjeerd-Harm van den Hoek / Rink Wiggers

☎ (0317) 478725 / (0317) 478723

✉ tjeerd-harm.vandehoek@wur.nl

Opgaveformulier

determinatiecursus Hirudinea 2004

Aanmelding determinatiecursus Hirudinea

Bij deze meld ik mij aan als deelnemer van de determinatiecursus Hirudinea op 26 & 27 februari 2004:

Naam : .....

Organisatie : .....

Adres : .....

Plaats : .....

Telefoon (werk) : .....

E-mail : .....

Opgave verplicht tot betaling / deelname, ook bij afwezigheid!

=====
==

Je kan het opgaveformulier verzenden, faxen of mailen naar:

Alterra
t.a.v. Tjeerd-Harm van den Hoek
Alterra – Centrum voor Ecosystemen – team zoetwaterecosystemen
Postbus 47
6700 AA Wageningen

Fax : 0317 - 424988

E-mail : tjeerd-harm.vandenhoek@wur.nl

Surfend kom je nog wel eens wat tegen, bekijk onderstaande linkjes eens

Leuke foto's http://mitglied.lycos.de/BUND_Reinbek/gallery.htm
<http://www.microcosmos.org/galfram.htm>

Voor alles wat ooit in "de levende natuur" heeft gestaan kun je op zoek op
<http://www.delevendenatuur.nl/dlnzoek.htm>

Voor autecologische gegevens van de Oostenrijkse collega's (Moog digitaal) Fauna Aquatica Austriaca <http://www.ecoprof.at>

Scholl et al, 2000, Das macrozoöbenthos des Rheins 2000, IKSR/CIPR/ICBR bericht 128-d.doc is als pdf down te loaden van internet op <http://www.iksr.org/irc/13nl.htm>
http://www.iksr.org/pdf/rapport_%20n_128f.pdf voor de Belgische lezers in het Frans)

Beschreven wordt de macrofauna van de Rijn van bron tot monding met aandacht voor de voedselvoorkeur, exoten, veranderingen van de levensgemeenschap sinds 1990, berekeningen van de Potamon Type Index en de Index of Trophic Completeness. In de bijlage is de soortenlijst weergegeven waarin per deelgebied de aanwezigheid van soorten is aangekruist.

Van <http://www.natuurmonumenten.nl> :
**Zeldzame waterinsecten leven op dankzij verbetering
waterkwaliteit** 23-10-2003

In de [Nieuwkoopse Plassen](#) zijn dit jaar twee uiterst zeldzame waterinsecten aangetroffen: de gevlekte platte waterwants en de gestreepte waterroofkever. De insecten komen voor op slechts een paar plaatsen in Nederland. Volgens kenners is de ontdekking een gevolg is van verbeterde waterkwaliteit en natuurbescherming.

Beschermde natuur en waterkwaliteit

Gestreepte waterroofkever Graphoderus bilineatus,

De zeldzame waterwants en waterroofkever gaan beide in aantal achteruit. De precieze reden hiervan is niet bekend, kenners vermoeden dat de waterkwaliteit zeer bepalend is. De waterkwaliteit in de Nieuwkoopse Plassen is goed en de variatie aan onderwaterleven neemt toe. Dit onderwaterleven vormt weer een voedselbron voor voedselzoekende vogels. Tien jaar geleden is een begin gemaakt met de verbetering van de waterkwaliteit in de Plassen. Dit was onderdeel van een grootscheeps natuurherstelplan dat is uitgevoerd met financiële steun van de Europese Unie.

De gestreepte waterroofkever en de gevlekte platte waterwants komen alleen voor in beschermde natuurgebieden. Juist daarom is het zo belangrijk de Ecologische Hoofdstructuur (EHS); het landelijke netwerk van natuurgebieden, te realiseren.

Gestreepte waterroofkever

De gestreepte waterroofkever is internationaal bedreigd en gaat overal, behalve in Scandinavië en Rusland, in aantal achteruit. In Nederland is de populatie met name in de Brabantse vennen achteruitgegaan. In het Hol (NH) en het Naardermeer zijn onlangs gestreepte waterroofkevers aangetroffen.

Het ruim anderhalve centimeter grote insect is geelbruin met twee brede strepen op het halsschild. De waterinsecten etende kever leeft onder water; lucht wordt onder de dekschilden mee naar beneden genomen.

Gevlekte platte waterwants

De gevlekte platte waterwants is altijd heel zeldzaam geweest in Nederland. Vroeger kwam het insect voor in de Oisterwijkse Vennen, nu alleen in de laagveenplassen van het Zuid-Hollandse en Utrechtse veenweidegebied. De waterwants is al eerder gesignaleerd in de Nieuwkoopse Plassen. De wants is groengrijs met een vlekkening en ruim een centimeter groot. Dit type wantsen kan goed zwemmen en leeft meestal tussen dichte begroeiing. De volwassen dieren vangen forse prooien tot kleine stekelbaarsjes aan toe.

Einde nieuwsbrief 38 oktober/november 2003